

Magdalena Jaakkola: Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987-2003. Työpoliittinen tutkimus 286/2005. Työministeriö, Helsinki 2005, 145 s.

Magdalena Jaakkola on tutkinut suomalaisten maahanmuuttoasenteita lähes parikymmentä vuotta. Syksyllä 2005 ilmestynyt julkaisu *Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin vuosina 1987-2003* tarjoaa hyvän läpileikkauksen suomalaisten asenneilmapiiristä vuonna 2003. Kirjan erityiseksi ansioksi on nostettava sekin, että julkaisussa esitetään sarjan aikaisempien tutkimusten tulokset. Näin lukijalle välittyy selkeä kuva mielipideilmastossa tapahtuneista muutoksista. Tähän lähestymistapaan liittyikin ehkä kirjan mielenkiintoisin anti: uudesta julkaisusta käy selkeästi ilmi, kuinka maahanmuuttoon liittyvä mielipideilmasto koveni 1990-luvun laman aikana. Tästä esitettäköön esimerkki: lamavuonna 1993 vain 38 % vastanneista katsoi, että Suomen pitäisi ottaa vastaan ulkomaalaisia työnhakijoita vähintään yhtä paljon kuin ennenkin (tai enemmän – eli positiivinen vaihtoehto, vrt. taulukko 3 sivulla 19). Muina tutkimusvuosina eli vuosina 1987, 1998, 2003 vastaavat luvut sijoituivat lukujen 55-62 % välille. Yhteiskunnallista vaikutusta voitaneen pitää selvänä, koska tutkimuskysymykset ja -asetelmat on pidetty vakioisina eri tutkimuksissa.

Tutkimuksen aineisto koostuu 1538 haastattelusta. Tämän lisäksi on tehty joitain erityisotantoja mm. pääkaupunkiseudulla asuvista. Vaikka aineisto on kasvanut ai-

kaisemmista otoksista n. 500:lla, voitaneen sitä edelleen pitää valtakunnalliseksi aineistoksi pieninä. Toki tiedämme, kuinka kallista haastattelutiedon kerääminen on. Tasapainoilu ison postikyselyyn ja pienemmän haastatteluai-
neiston välillä on vaikea: sen min-kä määrässä voittaa (postikysely), sen vastausten luotettavuudessa häviää. Pidän nyt tehtyä ratkaisua oikeana. Siitä huolimatta olisin mielelläni nähnyt vastausten jakaumiin liittyvät luotettavuustestaukset. Nyt taulukoista sellaiset puuttuvat.

Tutkimuksen sisältö on tutun tasapainoinen. Arvostan suuresti sitä, että teoreettinen osio on mukana, mutta kuitenkin sopivan kompaktina ja sivumäärältään rajattuna. Toisaalta tutkija hyödyntää hyvin esittämiään teorioita empiirisissä osioissaan; teoria-osio ei siten jää vain 'turhaksi' kirjallisuuskatsaukseksi. Virkistävänä pidän myös julkaisun lopussa olevia lukuja 8-10, joissa tekijä tarkastelee mm. tiedotusvälineiden luomaa kuvaa maahanmuuttajista.

Raportin tulokset on sinälään jo niin moneen kertaan esitetty julkaisuudessa, joten niitä ei liene syytä kerrata tässä sen enempää. Vuoden 2003 tietojen päätuloksena voitaneen pitää sitä, että suhtautuminen ulkomaalaisten työnhakijoiden vastaanottamiseen oli huomattavasti myönteisempää kuin parissa edellisessä tutkimuksessa. Kansalaisten yleinen mielipide siis kulkee eri suuntaan kuin viranomaiskäytäntö, jonka tuloksena uusien EU-maiden työvoimalle laitettiin kahden vuoden muuttokielto vuonna 2004. Seurauksena tästä oli ulkomaisen

työvoiman vuokraustoiminnan lisääntyminen ja veromarkkojen valuminen pois Suomesta. Maamme hallitus ja työmarkkinajärjestöt sopivat helmikuussa 2006, että maahanmuuttokieltoa ei jatketa päättyvän kahden vuoden ylimenokauden jälkeen. Jaakkola esittää tutkimuksensa sivulla 4 mielenkiintoisen argumentin, jonka mukaan kyseinen siirtymäaika päättyy 1.5.2006. Mitenkähän asia oli selvillä jo kesällä 2005 raporttia kirjoitettaessa?

Toinen mielestäni tärkeä tutkimushavainto liittyy erityisesti nuorten poikien asenneilmaston kovuuteen: 15-17 -vuotiaista pojista 44 % oli sitä mieltä, että 'Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä vähemmän ulkomaalaisia työnhakijoita'. Tytöillä vastaava suhdelu-
ku oli vain 13 %. Osmo Virrankoski esitti samansuuntaisen tuloksen tuoreessa tutkimuksessaan, jossa hän selvitti 9-luokkalaisten yläastelaisten vastaavia mielipiteitä. Nyt viimeistään olisi hälytyskellojen soitava opetusviranomaisen puolella!

Magdalena Jaakkola on pitkän tutkijanuransa aikana osoittanut erittäin luotettavaksi ja ruti-
noituneeksi tutkijaksi. Siitä huolimatta eräät raportointi-valinnat edelleen hieman ihmetyttävät. Tekijä käyttää asenteita raportoidessaan usein dikotomiaa 'enemmän – vähemmän'. Tässä suhteessa käytäntö on kuitenkin horjuvaa: esimerkiksi kuviossa kolme raportoidaan, että 'Suomen pitäisi ottaa vastaan enemmän ulkomaalaisia työnhakijoita' (alleviivaus I. S.). Tarkastelu suoritetaan iän mukaan. Seuraavassa kuviossa (ja seuraavalla sivulla) samaa asiaa tarkastellaan sukupuolen mukaan.

Nyt käytetäänkin dikotomian toista osaa, eli väite kuuluukin: 'Suomen pitäisi ottaa vastaan nykyistä vähemmän ulkomaalaisia työnhakijoita' (alleviiivaus I. S.). Jotta lukukokemus ja asian ymmärtäminen olisi sujuvaa, kannattaisi toki pitäytyä aina dikotomian samassa osiossa. Vastaava epäjohtomukaisuus esiintyy muuallakin kirjassa.

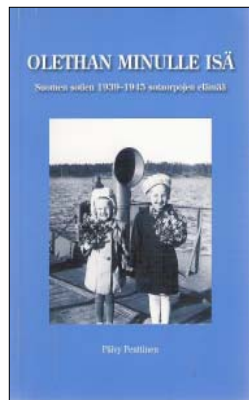
Toinen varoittava seikka liittyy eräisiin raportissa esitettyihin termeihin. Itse en käyttäisi mustalainen-termiä. Toisaalta en ymmärrä, miksi julkaisussa kyseinen termi on laitettu lainausmerkkeihin. Itse käyttäisin termiä romani (vrt. STM:n Romaniasiain neuvottelukunta jne). Toinen minulle vieras termi on rotu. Alan tutkijoiden ja opettajien keskuudessa lienee yksimielinen käsitys siitä, että biologisesti tarkasteltuna erilaisia rotuja ei ole olemassa (vrt. kirjoitukseni Siirtolaisuus-Migration -lehdessä 1/2000, s. 32-33). Johan nykyinen perustuslakimme puhuu alkuperään liittyvästä yhdenvertaisuudesta – rotu on lainsäädännöstäkin siis poistuva termi (kts. uuden perustuslakimme kuudetta eli ns. yhdenvertaisuuspykälää). Itse asiassa huomasin sattumalta, että olin puuttunut tähän samaiseen rotukäsitteeseen jo vuonna 1999 arvioidessani silloin Jaakkolan vastaavaa julkaisua.

Kokonaisuutena ottaen Magdalena Jaakkolan julkaisu tarjoaa uutta, hallitusti toteutettua ja tärkeää poikkileikkaustietoa suomalaisten maahanmuuttoasenteista uuden vuosituhannen alkupuolelta. Nostan hattua paitsi tekijälle myös työministeriölle, joka jaksaa ylläpitää tätä tärkeää tutkimustraditiota. Ilman julkaisua maamme

maahanmuuttotietous olisi selvästi huterammalla pohjalla. Edellä esitetyt 'reunamerkinät' ovat enemmänkin kauneusvirheiden kommentointia – itse työ ja sen tekijä ansaitsevat kaiken tunnustuksen.

Ismo Söderling

Päivy Penttinen: Olethan minulle isä. Suomen sotien 1939–1945 sotaorpojen elämää. Suomen Printman, Hyvinkää 2004, 224 s. ISBN 952-91-7476-4

Taustatoimijat, kokijat, uhrin historiamme sankaritarinan ohella ovat saaneet viime vuosina enenevään määrin huomiota. Sotaveteraanit ovat olleet pitkään ansioituneita sankareita, sittemmin on tunnustettu lottatoiminnan huomattava merkitys ja myöhemmin sotalasket, -orvat ja sotalapset ovat saaneet julkista empatiaa.

Tutkielma Olethan minulle isä. Suomen sotien 1939–1945 sotaorpojen elämää nostaa esiin moninkertaisia marginaalitapauksia esim. evakko, sotaorpo, sotalapsiyhdistelmän, johon kirjoittaja Päivy Penttinen itsekin lukeutuu.

Vaikeneminen on sota-ajan jälki-ilmiöitä. Raskaiden asioiden torjunta on ilmeisesti viiväs-

tyttänyt pitkään julkista keskustelua ja tutkimusta monista sota-ajan tapahtumista. Sotasensuurilla on osansa asiassa; sotien aikana kiellettiin (1941) mm. lastensiirtojen julkinen arvostelu, millä saattaa olla syy-yhteyksiä historiamme pitkään hiljaisuuteen. Päivy Penttinen tuo tutkimuksessaan esiin muitakin syitä vaikenemiseen. Sodan aiheuttama köyhyys, puute, kurjuus, orpous leimautuu ihmiseen, se vie itsetunnon, syylistyttää ja aiheuttaa häpeää. Ja kaikki tämä haluttiin ehdottomasti kätkeä.

Merkillistä on, ettei kirjoittajan opiskeluaikana professoriakaan hyväksynyt sotaorpo tai sotalapsiaihetta pro gradu -tutkielmaan 1960-luvulla! Kollektiivinen torjunta painoi historiamme reuna-ilmioiksi leimautuneet tapahtumat pois tietoisuudesta. Päivy Penttinen tietää tuoda edelleen muitakin inhimillisiä tekijöitä vaikenemisen kuvioon. Elinehtojen ankaruus aiheutti kansalaisissa kateutta. Jos sotaorvat saivat sotien jälkeen ekonomisia lievityksiä, esim. vapaapaikkoja oppikouluissa, toiset näkivät ne huomattavina etuoikeuksina. Sotaorpojen emotionaalinen suru, turvattomuus siivutettiin, eihän kukaan ulkopuolinen sitä pystynyt ymmärtämään. Menetyksen suru on privaattia. Ulkopuolinen kateus lukitsi surun ja vahvasti vaikenemista.

Vaikeneminen juontui usein isien menettämisestä. Jo muutama vuoden ikäiset lapset muistavat suruprosessin: kun suruviesti isän kaatumisesta tuli, tieto muuttui äidin persoonallisuuden. Oli dramaattista itkua ja äidin katse muuttui poissaolevaksi. Moni lapsi yritti kovasti ilahduttaa äitiään

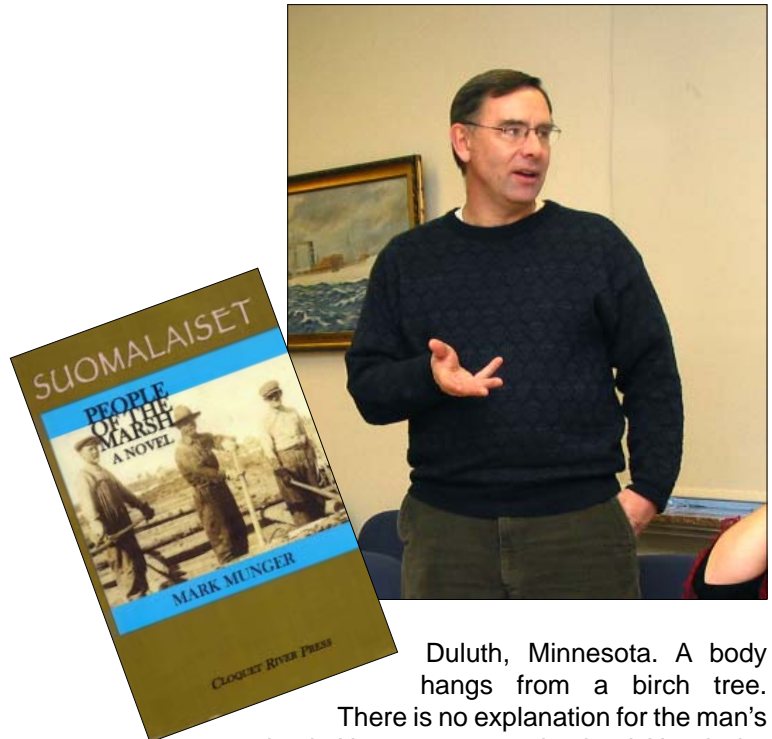
saadakseen tämän unohtamaan surunsa. Vielä vuosia myöhemmin, kun lapsi halusi tietää jotain isästään, hän oppi äidin reaktioista, ettei isästä pidä kysellä. Siitä seurasi vaikenemisen pitkä periodi privaatilellä tasolla. Mutta lapset kaipasivat isähahmoa, otsikon mukaisesti pyydettiin jopa naapurin setää isän sijaiseksi!

Turvattomuus, orpous, muukalaisuus oli sotaorpojen elämässä läsnä, minne tahansa he suuntasivat. Penttinen haastattelee Ruotsiin lähetettyjä sotilapsia sekä Amerikkaan muuttaneita sotaorpoja. Tärkeitä elämäkokemuksia hankittiin ulkomailta, vaikka lopulta moni palasi kotimaahan. Sotilapsia ja – orpoja kuvaavaa teatteriesitystäkin kommentoidaan. Esteettisesti muunneltu elämän fakta voi kertoa oleellisemman, kuka tietää.

Päivy Penttisen tutkielma on monipuolinen, kansantajuinen esitys ennen tutkimattomasta marginaalialueesta. **Olethan minulle isä** painottaa isän sodassa kaatumisen traumaa, keskustelee ilmiön surutyöstöä, syventyy menetyksen ydinasioihin ja erittelee ongelman tuottamia lieveilmiöitä. Tutkimusaineisto perustuu sotaorvoille suunnattuun kyselytutkimukseen, haastatteluihin, arkistotietoihin ja omakohtaisiin kokemuksiin. Psykoanalyttiseen keskusteluun viitataan useasti ja historian tapahtumia valaistaan faktatiedoilla. Monet valokuvat elävöittävät tekstiä. Tutkielman tiivistelmät on laadittu sekä ruotsiksi, englanniksi että saksaksi.

Irene Virtala

Suomalaiset - People of the Marsh

Duluth, Minnesota. A body hangs from a birch tree. There is no explanation for the man's death. No suspects are detained. How is the passing of one seemingly inconsequential Finnish dockworker tied to the turbulent times; an era of labor unrest, political change, racial tension, and the fighting of war not of America's choosing?

This thrilling plot is the topic of **Mark Munger's** second novel *Suomalaiset – People of the Marsh*. The novel takes place across the hilly shoulders of Northern Minnesota, Western Ontario, and Upper Peninsula Michigan at the dawn of the 20th Century.

Mark Munger visited the Institute of Migration at the end of December to promote his novel and find a Finnish publisher for it. Mark is not of Finnish descent himself, but grew up among Finns in Northern Minnesota. This book is an entertaining tale of Finnish immigration and political intrigue.